

RUDENIS

LEIDŽIAK ALDJO

LEIDŽIA LTSR NACIONALINIO PARKO DIREKCIJA

Leidžiamas nuo 1984 m. Nr. 11

1986 m. gegužės 26 d.

PLĖTOJAME TURIZMĄ

Jau 27 metai, kai Ignalinos turinė bazė rūpinasi darbo žmonių poilsiu. Per tą laiką pažiūrėjo Palušėje ir grožėjosi mūsų krašto gamta žmonės iš įvairių Tarybų Sąjungos vietų, išsivežę kuo šilčiausius prisimi-

Turistinės bazės darbe buvo pakilių ir sunkumų, bet visada stengėmės patenkinti svečių pagaidavimui, gerinti būtines sąlygas, plėtėme paslaugų įvairovę, kėlėme aptarnavimo kultūrą. Bet sėkmingesnias turistinės bazės gyvenimine — XI penkmetis socialiniame lenktyniavime tarp Tarybų Sąjungos turinių bazės kolektyvu per 1984 ir 1985 metus už aukštus gamybinius rezultatus iškovojo VPSCT pereinamoji raudonoji vėliava.

Malonu pažymėti, kad darbo rezultatai ypač pagerėjo, pradėjus vadovauti turistinėi bazei V. Biliui. Jo iniciatyva ir naujos mintys rado atgarsį kolektyvo narių širdyse.

Per pastaruosius trejus metus suremontuotas gyvenamasis korpusas, pastatyti vasariniai dienaukščiai kotedžai, sutvarkyta teritorija, įrengtas kempingas ir vasariniai nameliai, baigtą statyti nauja 300 vietų valgykla, sutvarkyta valčių prieplauka.

Plečiama turistinio aptarnavimo sfera. Praėjusiais metais buvo rengiami turinių žygiai Žemėnos ir Neries upėmis iki Vilniaus, pradėjome šeimyninį ir autoturizmą, įsteigėme dviračių ir slidžių nuomos punktą. Ateityje planuojame nudžiuginti svečius pasivažinėjimu arkliais, užbaigtu sveikatingumo taku, kuris pasipuoš gražiomis liaudies meistrų skulptūromis. Šiuo taku vyks pėsčiųjų gamtinės ekskursijos. Jų parengimui reikalinga Nacionalinio parko mokslių bendradarbių parama.

1985 metais turinė bazė aptarnavo 15,5 tūkstančio turistų, gavo vos ne pusę mln. rub. pajamų ir 117 tūkstančių rub. pelno. Metinių ir penkmetečio planai viršyti. XII penkmeteje mūsų laukia dar didesni darbai.

Ignalinos turinė bazė — vienintelė tokio tipo bazė Lietuvoje, kur tiek daug organizuojama turinių žygiai vandens maršrutais. 1985 metais Nacionalinio parko ežerais organizuota daugiau kaip 200 turinių žygiai, kuriuose dalyvavo apie 5000 turistų.

Naujam turistiniams sezonui išrengime tris pavyzdines stovyklavietes prie Linkmeno ir Dringio ežerų.

MES ESAME

Mes esame Nacionalinio parko naudotojai ir, suprantama, mums taip pat rūpi jo gamtos apsauga, jo ateitis. Dabartiniu metu poilsio organizavimė dar daug spragų. Man, nuolat beslankančiam planinių turistų stovyklavietėse, kelia dideli susirūpinimą neorganizuotu turistų poilslavimas. Jie ne tik užima turistinė bazei paskirtas stovyklavietes, bet dažnai poilsiaujant, kur tik sugalvoja. Reikia griežiau kontroliuoti saviveiklinių turistų srautus, ivesti leidimų sistemą arba maršrutinius lapus. Reikia uždrausti poilslavimą parko teritorijoje be leidimų. Reikia galvoti ir apie turistinių trasų markiravimą, turistinių žemėlapų - schemų išleidimą, informacinės medžiagos pateikimą ir ypač rusų kalba.

Mes manome, kad ir planiniams turistams reikia rengti stacionarias stovyklavietes, tada mažiau nukentės pakrantės, galima bus paskirti žmones joms prižiūrėti. Tokia stovyklavietė kuriame Giniučiuose. Jau šiemet suremontuotas malūnas priims ekskursines grupes, o ateityje, kai bus suremontuota buvusi pradinė mokykla, čia įkursime planinių turistų stovyklavietę. Ruosiamės sutvarkyti vieną sodybą prie Asalnykščio.

Reikėtų daugiau pareikalauti iš organizacijų, kurių turi poilsio bazes ir naudojasi parko gamta. Pavyzdžiu, Pakretuonės poilsio bazės administracija elgiasi kaip savo tévo dvare. Netgi galinė turistas, kai jie atėtina išsimaudytų po kriokliu, o patys teršia aplinką. Visi, kurie naudojamės gamta, galime ne tik imti iš jos, bet ir privalome jai duoti.

Ignalinos turinės bazės kolektyvas šiai metais stengsis patiesinti aukštą apdovanojimą. Planuojame aptarnauti apie 16 tūkstančių turistų, parengsimė naujus maršrutus, kuriais turistai vyks savo automašinomis, turėsime bendrą maršrutą su Baltarusijos TSR turinėmis bazėmis. Atidarius šiemet Zarasųse turinė bazė, nusitęs ir ten turistų maršrutai. Turistų

paslaugoms prie valgyklos veiks pieno kokteilių ir kavos baras. Numatomė naujovių taip pat kultmasiniame, sportiniame ir turinėje darbe. Visas kolektyvas naują penkmetį pradėjo su pakiliumi, pasiryžęs ir ateityje neužleisti pirmaujančią poziciją.

A. UMBRAŽIŪNAS

Ignalinos turinės bazės vyr. instruktorius

ŽVEJYBA IR ŽUVIVAI

Nacionaliniame parke yra 80 ežerų, didesnių kaip 0,5 ha. Jie sudaro 4530 ha parko teritorijos. Pagal administracinių pa-skirstymą ežerai priklauso parko direkcijai, bet keturi iš jų — Ignalinos žuvininkystės ūkiui. Parko ežeruose leidžiama mėgėjiskių ir verslinė žūklė. Verslinė žūkle užsiima Ignalinos žuvininkystės ūkio žvejai. Jie žvejoja 15 parko ežerų. 1985 metais ūkis parko ežeruose sugavo 37174 kg žuvies. Si kiekį papildė žvejai mėgėjai ir žvejų mėgėjai būreliai. Žvejai mėgėjai sugavo 12509 kg, žvejų mėgėjų būreliai — 2182 kg žuvies.

Nacionalinio parko ežeruose gauta produkcijos (kg): Asalnuose — 8, Baluoše — 5, Dringyje — 32, Dringykyje — 16, Linkmenyje — 23, Lūšiuose — 6, Pakase — 7, Sakarvoje — 87, Ukojuje — 3, Utene — 13, Tauragnuose — 4, Žeimenyje — 8 kg žuvies.

Tačiau Nacionaliniame parke ne tik žvejojama, bet ir atliekami žuvinimo darbai. Ignalinos žuvininkystės ūkis 1985 metais suleido į Baluošą 300 000, į Dringį — 3060 000, į Lūšius — 5 800 000 seliavos jaunikių, į Dringį — 220 000 lydeku lervučių, į Baluošą ir Tauragnus —

J. CEPONIENE

RETŲJŲ PAUKŠČIŲ

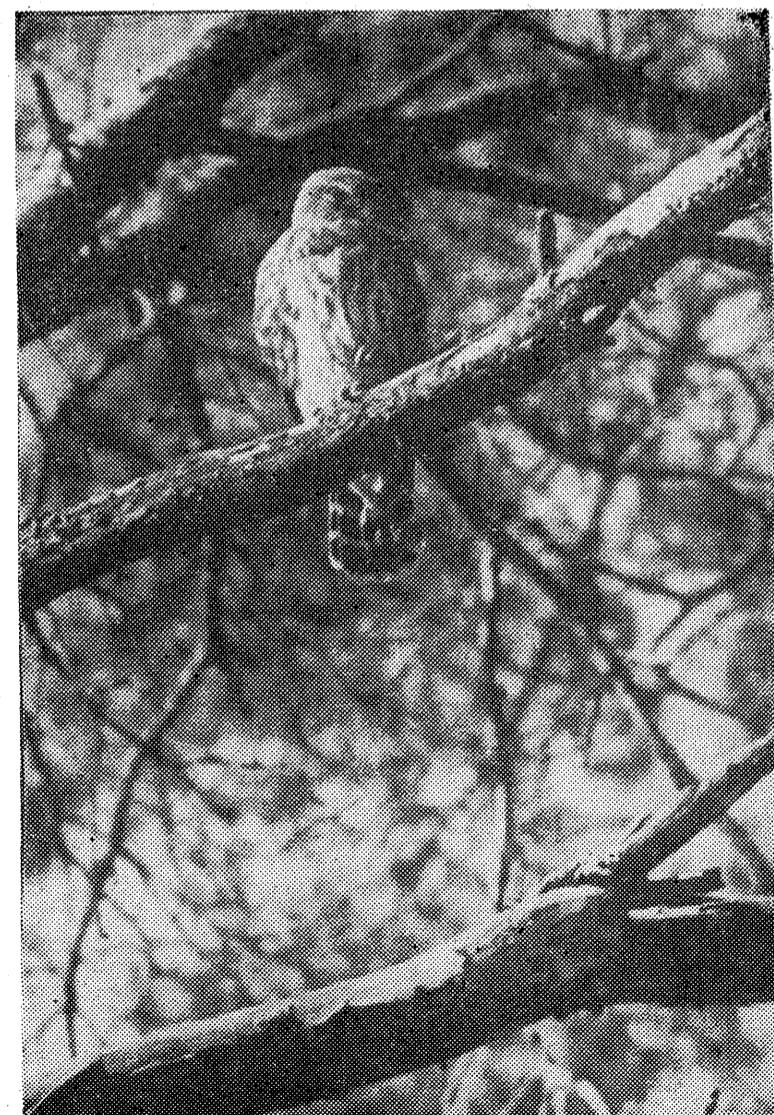
BŪKLĖ

Startsakalis

Didelį susidomėjimą sükélé šiu sakalų pora, apsigyvenusi Nacionaliniame parke. Lūšio ežero pakrantėje. Pro mūsų respubliką ir šiaurinę Baltarusiją praeina, pietinė startsakalio arialo riba, dėl to šie paukščiai pasirodo nepastoviai, o peri labai retai. Lietuvoje pirmasis lizdas rastas Molėtu rajone, o antras rastas — po 27 metų pas mus, Nacionaliniame parke. Sakalų porelė, aptikta 1981 m., perėjo iki 1984 metų ir išaugino apie 20 jauniklių. Nuo to laiko paukščiai nepasirodė. Surastas startsakalio lizdas — tai zoologinis atradiamas. Todėl verta paaiškinti šio paukščio buvimo pobūdį.

Atskridę kovo mėnesį, netoli nuo pernykštės perėjimo vietas užima varnos arba kranklio lizda, esanti pušies viršūnėje. Gegužės pirmomis dienomis sudeda 3—5 kiaušinius. Peri 26—28 dienas, o jaunikliai užauga per mėnesį ir palieka lizdą. Startsakalis — tipiškas ornitofagas, t. y. maitinasi beveik vien paukščiais. Iš visų sakalų šis — vienas iš dailiausiu. Globojamas kaip labai retai sutinkamas plėšrusis paukštis. Iš ekosistemos išima tam tikrą kiekį paukščių giesmininkų (per dieną nuo 2 iki 10), tačiau tuo paspartinėja populiaciją atsinaujinimą. Dėl retumo šis sakalas negali būti žalingas. Priešingai, su kultūrintam kraštovaizdžiu su teikia gyvumė (sakalai labai triukšmingi), padidina estetines savybes. Startsakalis yra saugomas Gamtos apsaugos įstatymo,

įtrauktas į naujuosius Raudonosios knygos sarašus. Nacionaliniame parke yra iškelti dirbtiniai lizdai jo gyvenamojoje vietoje. Dar kartą pravartu priminti medžiotojamems: nešaudykite varninių paukščių ju pačių liz-

duose, nes galima netycia užmušti ne tik mažajį apuoką, pelesakalį, bet ir startsakalį.

NUOTRAUKOJE: startsakalio jauniklis šildosi saulėje.

B. SABLEVIČIUS

Kas dūzgia drevėje

Prieš tūkstančius metų senovės Lietuva buvo apaugusi miškais, kuriuose kerojo tūkstantmečiai ažuolai, liepos ir kitų medžių perteikliai, o miškų aikštėles ir proskynas dengė įvairiausią medingą augalų kilmą. Viša tai sudarė puikiausias salygas medžių drevėse gyvenančioms bitėms. Jau prieš 1500 metų žmogus sugebėjo pasinaudoti bičių medumi. Tiktai to senojo laikmečio bitininkystė visai buvo nepanaši į šiuolaikinę. Galbūt ir bitininkystės, kaip ją suprantame dabar, dar nebuvu. Žmogus — medžiojotas dar negalvojo apie bičių išsaugojimą. Jis tik „medžiojo“ medų: išmidamas iš drevės medų, sunaikindavo bičių šeimą. Tlk daug vėliau žmogus išmoko išsiminėti medų ne iš karto, o dalimis, arba rudenį, susikaupus didesnėmis medaus atsargoms. Taip pasisavindami medų, mūsu proseneliai pastebėjo, kad bitės bijančios dūmų ir, jas stipriai parūkius, medų galima išmesti, nesunaikinant naudinguju vabzdžių. Dalį medaus palikdavo kaip maisto atsargą bitėms. Taip palaipsniui susiklostė drevinė bitininkystė su savitais papročiais, tradicijomis. Vėliau natūralių drevių nebeužtekavo, ir žmogus pradėjo pats jas įrenginėti drevėtuose medžiuose. Drevės juose buvo praplatintinos ir apdailinamos iš vidaus.

Drevių apdirbimui buvo naudojamos lenkenos. Viduje drevės keliais aukštais įtvirtindavo sukryžiuotus pagaliukus bičių koriams prilaikiyti. Anga i drevė sandariai uždengdavo dvemis plautais, kurių kiekvienam buvo išpjauta anga — laka bitėms išskristi. Drevinė bitininkystė labiausiai buvo išsvyčiusi XIII—XV amž. Suradės miške naują drevę ar ją pats irenge, drevininkas pažymėdavo ją tam tikru ženklu, ir pėkas kitas tos drevės neliesdavo. Drevininkams teko nuolat kovoti su meškomis. Bitininkystės literatūroje aprašoma keli kosos būdai. Mokėjo bitininkai lipti ir į aukštus, be šakų medžius. Tai byloja iki mūsų dienų išlikęs savotiškas prietaisas — geinis. Drevininkai kopdavo medų mediniai, o vėliau geležiniai įrankiai — pelkenomis. Laikui bėgant susiformavo drevinės bitininkystės metodai ir teisė. 1529 metais Lietuvoje buvo išleistas pirmas lietuviškas Statutas. Pakartotinai Statutas buvo išleistas 1566 ir 1588 metais. Sie teisinių aktai reguliavo bitininkų ir bičiulių santiukius, sprendė įvairius nesusipratimus, raštu įformino tradicinės bitininkystės teisę. Ilgaijui žmogus išmoko dreves atpjauti nuo drevėto medžio kamieno. Tokios drevės buvo vadinos kelmais arba kelminiais

aviliais. Kelminio avilio panaudojimas — didelis žingsnis pirmyn. Kelmus buvo galima įkelti į medžius keliais aukštais ir tokiu būdu sukonzentruoti vienoje vietoje daug bičių šeimų. Tokie aviliai leido bities priartinti prie sodybų. Iš pradžių kelminius avilius tvirtindavo artimiausiuose sodybai medžiuose, o po to statydavo ant žemės, specialiai tam išvalytose aikštélėse. Pamažu susiformavo sodybinė bitininkystė. XIX a. pirmoje pusėje buvo išrasti reminių aviliai, o kelminiai ēmė užleisti jiems vietą. Reminių avilio išradimas buvo didelis išvykis bitininkystėje, turėjo didelės svarbos jos raidoje. Lietuviai senovėje buvo pagony. Garbino įvairius gamtos reiškinius. Bitės turėjo savo dievą — globėją. Medžiai, kuriuose bitės veisidavosi, buvo laikomi šventais. Visa tai suformavo savotišką žmonių pažiūrą į bitės, daug įvairių papročių, dainų, patarlių, priežodžių, kurie iš kartos į kartą atėjo iki mūsų laikų ir tebéra gyvi seinausiu bitininkų samonėje ar užrastyti bitininkystės literatūroje. Tokiu būdu mūsų bitininkas susiformavo per ilgus šimtmecius. Lietuvos bitininko tipą, jam savitus bitininkavimo būdas formavo ir mūsų krašte leidžiamą bitininkystės literatūrą.

A. SIMKUNAS
Jaunesnysis mokslinis bendradarbis

Koplytėlė — dailės paminklas

Nacionalinio parko lankytøjai atkreipia dėmesį į šalia respublikinės reikšmės architektūros paminklo Palūšės medinės bažnyčios ir varpinės esančią koplytėlę. Tai vietinės reikšmės dailės paminklas, saugomas valstybės. Jos autorai nežinomi, tačiau manoma, jog koplytėlės viduje esančią skulptūrą išdrožė Miko ir Kipro Petruskų tėvas, buvęs Palūšės vargonininkas. Koplytėlė saugotina ir kaip lietuvių liaudies meistrių mažosios architektūros ir skulptūros plastinio mastymo pavyzdys, kuriame jau pasireiškė kai kurie XX amžiui būdingi liaudies meno pozymiai.

Simbolikos prasme įdomus ir virš koplytėlės stogo iškilęs lietuviška saulute puoštas kryželis. Tarp jo skersinių įterpti keturi iš geležies išraityti žalčiai. Žaltys įkoneveikiamas biblijoje, bet jis garbintas senovės Lietuvoje. Kaip ir koplytėlės vidas kompozicijoje, čia panaudoti senovės lietuvių tikėjimo simboliai.

Koplytėlės architektūra pasižymi liaudiškiems statiniams būdingų formų paprastumu ir monumentalumu. Koplytėlė vertikalių, darnių išdėstytyų proporcių. Ji susidėda iš stačiakampio cokolio, stovinčio piramidinėn stogeliu. Pagrindinės dalies fasade esančioje nišeje įtaisyta ant skritulio stovinčios madonos skulptūra. Skritulio ochrinė spalva ir jos plokštumoje pavaizduotas žmogaus veidas ašikai byloja, kad tai saulės atvaizdas. Skritulio viršu apjuosia galais žemyn nuleistas pusménulis. „Saulės motinėlės“ ir „mėnesio téve-

E. ANDRASIŪNIENĖ
Rajono kultūros paminklų vyr. metodininkė

DRAUSTINIŲ ZONOJE

Botaninių zoologinių draustinių parke yra Ažvinčių ir Minčios giriose. O zoologinis draustinis (kurtinių tuokvietės) apima dar tris kvartalus 106 ha plotė Kaltanėnų girininkijoje. Sie draustinių užima didžiausią draustinių plotą — 4898 ha.

Istisinis Ažvinčių girios masyas 4195 ha plotė 1960 m. buvo paskelbtas botaninių zoologinių draustinių. Sis draustinius savo funkcijas atlieka ir įkūrus Nacionalinį parką. Jo paskirtis — apsaugoti charakteringus Rytų Lietuvai pušynus su retomis augalų bei būdingomis šiam regionui faunos rūšimis.

Draustinių teritorijoje įsteigta Nacionalinio parko rezervatinė zona, o nuo 1987 metų dalis draustinių yra į miško genetinį rezervatą. Pieninėje draustinių dalyje įkurtas Vaišniūnų miško parkas.

Draustinių paviršių dengia 81 proc. miškų, 10 proc. pelkių ir 9 proc. ežerų bei upelių. Miško bendrijose išplitę ir žvylgšamanių pušynai, mėlyniniai, brukniniai ir kiškiakopūstinių eglynai, mėlyniniai ir viškviniai beržynai bei viškviniai ir vingiorykštinių juodalksniai. Pelkių bendrijos draustinių teritorijoje sudaro nedidelę plotą, kuris suskirstytas į žemapelkes, aukštapelkes ir tarpinio tipo pelkes. Didžiausia draustinyje Juodupio žemapelkė. Juodupės pelkėje auga labai reti Lietuvoje augalai — nariutoji ilgalūpė, pelkinė uolaskėlė. Aukštapelkės draustinyje pasireiškia fragmatiskai. O tarpinio tipo pelkės užima visai mažus plotelius. Draustinių teritorijoje telkšo aštuoni ežerai: Ziegžmaris, Utencytis, Bivainėlis, Baltelė, Ezerinis ir trys Gervėčių ežerukai.

Ažvinčių draustinyje inventoriuoti 86 samanų rūšys ir 555 aukštesnių augalų rūšys. Globojamų augalų rūšys suskirstyti į tris grupes. Pirmą grupę sudaro 6 rūšys, antrą — 28 ir trečią — iргi 28 augalų rūšys. Iš labai retų rūsių yra virgininis varpenis, plačialapė klumpaitė, miško žemuogė, penkialapis dobilas ir kiti.

Įvairi čia ir fauna. Ažvinčių draustinyje priskaičiuojama 24 žinduolių, 10 varliagyvių ir 4 roplių rūšys. Čia gyvena ne tik

briedžiai, šernai, lapės, kiškiai, mangutai ar kiaunės, bet sutinkami vilkai, lūšys. Priskaičiuojama ir 150 rūšių ornitofauos. Iš plėšriųjų paukščių peri mažieji erelai, rėksniai, suopiai, paukščivanagiai, viščivanagiai. Sutinkami ir Raudonosios knygos astovai — juodasis gandras, tripiščis gėlys, gervės.

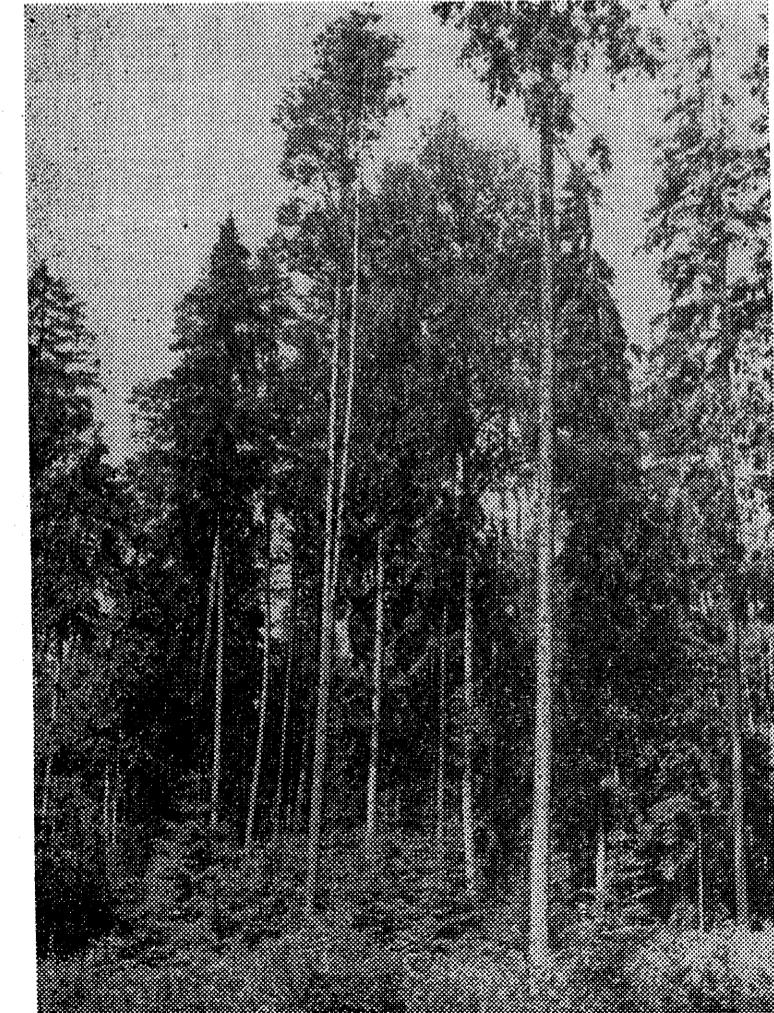
Rytinėje Baluošo krante, Suminų kaimo galulaukėse, auga vienintelis Nacionaliniame parke 4,4 ha ploto kadagynas, įeinančias į draustinį.

Minčios draustinis apima Minčios ir Mednos upelių pelkėtus slėnius ir drauge atlieka vandens

apsaugos funkcijas. Jo plotas 597 ha. Cia vyrauja aukštutinio ir tarpinio tipo pelkės. Miško bendriją sudaro pušynai su eglės ir beržo priemaiša. Jame užregistruota 21 žinduolių, 7 varliagyvių, 4 roplių rūšių. Gausu čia ir augalijos rūsių.

Botaniniuose zoologiniuose draustiniuose yra išskirta 43 turintys apsauginę vertę pribrestantys ir brandūs bei keturi vaizdingieji medynai, kaip, pavyzdžiu, Vaišniūnų girininkijos 90 kv. II skl. 90 metų eglėnas, kurio tūris 500 km²/ha.

J. ČEPONIENĖ
Vyr. mokslinė bendradarbi

B. ŠABLEVIČIAUS nuotraukoję: Ažvinčių botaniniame-zooliniame draustinyje.

Pavasariniai drugiai

Balandžio pradžioje miškuose pamatome pirmuosius atbudosius dieninius drugius — ryškiai geltonus citrinukus (žr. nuotrauką). Tuoj po jų pasirodo margieji dilgelinukai, spalvingosios spungės, juodai balti šeiriai. Sie drugiai kartu su apsužūsiomis skruzdėmis yra pirmieji pavasario atstovai miške. Jie žiemoja po sniegų, ir tik saulė prikelia naujam gyvenimui.

R. Kazlauskės atlase „Lietuvos drugiai“ (V., 1984) aprašyti 124 dieninių makrodrugų rūšys. Nors jų respublikoje yra ir daugiau, bet parke kol kas pasibetėta apie 55 proc. rūsių nuo aprašyto skaičiaus. Zydint du-pyniniam beržiniui, Krakežerių pelkėje šiomet itin gausiai pleveno citrinukai. Ramiuose raisto kampeliuose susirinkdavo dešimtys drugių. Mažiau, bet gausus čia buvo ir žalsvasis varinukas, galbūt vienintelis mūsų dieninius drugys žaliais sparnais. Spungės, šeiriai, dilgelinukai ir aušrelės skraido po vieną, pavasarių būriu nesudaro. Labai mėgsta tūpti ant žiemą nupjautų beržų kelmu ir gerti prarūgusią sulą, šildytis saulėtose aikštelių. Idomu, kad visur dažnai dilgelinukas pavasari pas mus gana retas. Net vasarą retai jį pamatyti. Šiomet teko stebėti labai daug puošniausiu mūsų drugių — machaonų. Gegužės 10 dieną Žeimenos upės slėnio 5 km ilgio atkarpoje sutikau net 14 machaonų, kurie respublikoje laikomi retenybėmis. Trys machaonai vienu metu skraidė Lūšio ežero pievelėje gegužės 14 dieną. Sie drugiai užregistruoti ir kitose parko vietose: Minčios upės slėnyje, Kazli-

tiškio girininkijos miškuose, prie Sekluočio ežero. Iki gegužės pabaigos drugiai dar nedaug. Retokai ir pavieniai individuai kla-joja melsvi (turi mėlynus sparnus), baltaukai. Gegužėje visi pavasariniai drugiai gyvena paskutinių dienų savaitės ir dienas. Jų skraidymo tikslas buvo susipruoti, sudėti kiaušinius, iš kurių vasara išsiris viškreliai — busimųjų drugių karta, patys drugiai miršta natūraliai mirtimi. Reikia atkreipti visų dėmesį, kad kirnėlė, graužianti lapą, yra ne bjaurus padaras, kaip daugelis mano, o viškės, iš kurio išsiris puošnus, spalvingas drugys — skrajojantis pievų žiedas. Juodi viškrai, būreliai apkibė dilgėles — tai būsimi dilgelinukai, spungės ar šeiriai. Kuo stambesnis viškės, tuo stambesnis ir retesnis gims drugys. Naikinti leidžiama tik tuos drugius, kurie daro apčiuopiamą žalą žemės ūkio kultūroms. Pravartu žinoti, kad tokius drugių kenkėjų yra vos keletas rūsių, pvz., kopūstinių baltukas.

Dieninių drugių fauna nacionaliame parke dar neiširta. Tačiau ji idomi, o moksliniu požiūriu vertinga dėl natūralių biotopų įvairoumo ir dėl to, kad parkas užima rytinę Lietuvos pakraštį, kuriame drugiai labai menkai tirti. O entomologiniu požiūriu net vienas laukais izoliuotas miškelis ar miškais atskirtas raistas gali būti unikalus.

Birželio mėnesį pradeda rodysis ir kitos, pavasarių nematytių dieninių drugių rūšys.

B. ŠABLEVIČIUS
Mokslinis bendradarbis